

Vergaderjaar 1996–1997

24 556

Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan 1996

Nr. 29

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Zoetermeer, 12 mei 1997

Naar aanleiding van het algemeen overleg met de Tweede Kamer op 3 oktober 1996 over de herstructurering van het kunstvakonderwijs heb ik uw Kamer een kaderstellend beleidsplan voor het kunstvakonderwijs aangekondigd. Met deze brief wil ik aan deze afspraak voldoen.

In deze brief ligt de nadruk op de kwalitatieve aspecten van mijn beleidsvoornemens. Kwantitatieve achtergrondgegevens en enkele specificaties voeg ik als afzonderlijke bijlage bij.¹

1. Inleiding

De Tweede Kamer heeft op 3 oktober 1996 mijn voornemen ondersteund een beleidsplan te maken voor het kunstvakonderwijs. De noodzaak van zo'n plan werd breed gevoeld. Het gaat daarbij niet alleen om de kwaliteit en doelmatigheid van dit onderwijs, maar ook om een betere aansluiting met de beroepspraktijk. Bij motie had de Kamer in januari 1996 al bij mij aangedrongen op scherpere instroomselectie, capaciteitsreductie en concentratie van expertise en middelen. In het debat op 3 oktober 1996 is nog een aantal concrete wensen naar voren gekomen: sanering van pseudo-opleidingen, een transparant onderwijsaanbod, geografische spreiding naast intensieve samenwerking, en aandacht voor goede vooropleidingen en een kwalitatief goede eerste fase.

Alhoewel de HBO-Raad en het ministerie elkaar in de afgelopen periode goed hebben geïnformeerd, is het niet mogelijk geweest tot een gezamenlijk beleidsplan te komen. Wel heb ik bij de voorbereiding van deze brief met de HBO-Raad kunnen samenwerken rond het verzamelen van feiten en cijfers over (deelname aan) kunstopleidingen in het hoger beroepsonderwijs. Meer samenwerking was niet mogelijk. Ik heb niettemin bij individuele onderwijsinstellingen en de beroepspraktijk van de kunstsector grote bereidheid ondervonden met mij mee te denken over

¹ Ter inzage gelegd bij de afdeling Parlementaire Documentatie.

de toekomst van het kunstvakonderwijs. Dat is mij op verschillende door mij belegde conferenties en tijdens overleggen de afgelopen maanden gebleken. Ik ben niet alleen politiek verantwoordelijk voor het kunstvakonderwijs, maar ook voor het kunstbeleid. Die gecombineerde verantwoordelijkheid komt ook in deze beleidsbrief tot uiting.

Inmiddels heeft de HBO-Raad zijn eigen beleidsplan afgerond en is de afgelopen week verschillende malen overlegd met de voorzitter van de HBO-Raad. De wederzijds gedeelde conclusie van dit overleg is dat er een goede basis is voor vruchtbaar overleg na de besluitvorming in de Kamer over mijn plan. Met uitzondering van de financiële taakstelling, die verbonden is aan mijn plan en enkele punten die meer liggen in de sfeer van precisering en uitwerking, is het aantal echte, meer principiële geschilpunten namelijk beperkt tot een tweetal, t.w. mijn voorstel voor kwantitatieve minimum-normen (zie 3 C) en mijn voorstel voor een periodieke kwaliteitstoetsing (zie 3 F); de voorzitter zal u ook zelf informeren over die punten.

Bovendien zie ik ook zelf mogelijkheden om het voorstel van de HBO-Raad bij mijn verdere planvorming te betrekken; dat plan vertoont op onderdelen – met name in de sfeer van deerschikking van het kunstvakonderwijs – parallellie met mijn voorstellen, maar vertoont een hoger concretiseringsgehalte; het ligt daarom in de rede het voorziene procesmanagement te verzoeken bij de verdere uitwerking van mijn plan ook die voorstellen te betrekken. Op grond van het voorgaande is het mijn stellige verwachting dat het mogelijk is om op basis van mijn plan tot uitwerking te komen. De geschilpunten die ik noemde zijn en blijven een zaak van politieke afweging; in het te voeren overleg wil ik nagaan of het mogelijk is zodanige afspraken te maken dat de instellingen respectievelijk de HBO-Raad het proces van planimplementatie met vertrouwen tegemoet zien. Het spreekt vanzelf dat ik dat prefereer.

In deze brief vat ik allereerst de problemen samen en geef ik een toekomstperspectief. Daarna werk ik de verschillende onderdelen van dit perspectief uit: de sanering van pseudo-kunstvakopleidingen, de specificatie van de tweefasenstructuur, de opzet van een kwalificatiestelsel en kwantitatieve normeringen, de mogelijkheid van periodieke toetsing en de nieuwe bekostigingssystematiek vanaf 2000. Als vervolg beschrijf ik het instrumentarium van het veranderingsproces en tot slot geef ik inzicht hoe ik de besparingen in het kunstvakonderwijs denk te realiseren.

2. Probleemstelling en toekomstperspectief

In de afgelopen jaren zijn met het kunstvakonderwijs afspraken gemaakt over de herstructurering van deze sector. Instellingen werken elk naar vermogen aan de noodzakelijke kwaliteitsverbetering. Zij verdienen daarvoor waardering. Naar mijn mening doen zich evenwel kort samengevat de volgende knelpunten voor in het kunstvakonderwijsbestel die de reikwijdte van afzonderlijke instellingen te boven gaan. Allereerst is er sprake van een ondoorzichtig en zeer versnipperd onderwijsaanbod. Ten tweede lijkt het onderwijsaanbod kwalitatief en kwantitatief onvoldoende aan te sluiten op eisen van de beroepspraktijk. Tijdens de eerdergenoemde conferenties en overleggen werd dit vanuit de kunstpraktijk duidelijk naar voren gebracht. Maar ook het onevenredig hoog percentage kunstenaars dat een beroep op de Bijstand doet en de relatief slechte inkomenspositie van kunstenaars vormen hier indicaties van. Ten derde is er de noodzaak dat het kunstvakonderwijs sneller en effectiever op nieuwe ontwikkelingen kan inspelen. Ten vierde worden steeds meer onderwijsinstellingen geconfronteerd met een kritische ondergrens van inhoudelijke en bedrijfsmatige doelmatigheid. Bij het oplossen van deze problemen moet in aanmerking worden genomen dat in het jaar 2000 de termijn

afloopt van de huidige bekostigingssystematiek van het kunstvakonderwijs. Ik stel mij voor dat het kunstvakonderwijs in 2001 er als volgt uitziet.

Toekomstperspectief: het kunstvakonderwijs in 2001

Het kunstvakonderwijs is adequaat gericht op de beroepspraktijk. In het HBO en het wetenschappelijk onderwijs bestaan geen pseudo-kunstvakopleidingen meer. Het onderscheid tussen eerste en tweede fase kunstonderwijs is in 2001 gespecificeerd in een vakopleiding, die opleidt tot startkwalificaties, en een vervolgstudie waarin de volgende drie functies te onderscheiden zijn: een voortgezette vakopleiding, faciliteiten voor uitzonderlijk talent en specifieke bij- en nascholing, waarbij de twee laatstgenoemde functies geheel of gedeeltelijk vraaggefinancierd zijn.

Het totale aanbod van kunstvakonderwijs bestaat uit maximaal 25 soorten opleidingen. Voor elke opleiding zijn er kwalificaties geformuleerd, die zijn afgeleid van actuele startkwalificaties in de beroepspraktijk. Met behulp van deze opleidingskwalificaties is een flink deel van de leerdoelen uniform ingevuld. In het resterende deel worden instellingen geacht zich te profileren. Alle studieprogramma's bestaan ten minste voor een vijfde deel uit praktijkcomponenten, bijvoorbeeld in de vorm van stages en/of onderwijs-arbeidsovereenkomsten.

De selectie op kwaliteit is scherp dankzij expliciete selectiecriteria, openbare verantwoording van de procedure en onafhankelijke vertegenwoordiging van de beroepspraktijk in selectiecommissies.

Naast een landelijk kwalificatiestelsel bestaan er kwantitatieve minimumnormen voor het aantal studenten dat deelneemt aan de 25 opleidingen. Het gaat om landelijke normen per opleiding en om een verdeling van de opleidingsplaatsen over vier tot zes regio's. Binnen een regio bestaan sterke samenwerkingsverbanden met een centrale regie. Daarbinnen zijn opleidingsplaatsen verdeeld over locaties, waarbij rekening is gehouden met vastgestelde inhoudelijke normen (ontleend aan het kwalificatiestelsel) en bedrijfsvoeringscriteria. Kwaliteit van opleidingen veronderstelt namelijk ook een zeker volume. Betrokken gemeenten onderhouden een infrastructuur die voor het kunstvakonderwijs van belang is (bijvoorbeeld muziekscholen). Op basis van de kwalificaties en kwantitatieve normen werken de instellingen volgens beleidsplannen. Periodiek vindt een integrale toetsing van het gevoerde beleid plaats door onafhankelijke deskundigen. Deze toetsing kan gevolgen voor de financiering hebben. Binnen de nieuwe systematiek van bekostiging zal gestreefd worden naar een zodanig doelmatige herverdeling van de middelen dat de eerste-fase-opleidingen op essentiële onderdelen kan worden versterkt. De bekostiging van het kunstvakonderwijs is niet alleen op studentenaantallen/capaciteitsafspraken gebaseerd, maar ook verbonden aan de beoogde kwalitatieve toetsing.

Dit toekomstperspectief verwacht ik te realiseren door middel van o.a. wetgeving en de instelling van een tijdelijk procesorgaan, dat voorstellen moet doen voor sectorale en regionale samenwerkingsverbanden, het kwalificatiestelsel, de onafhankelijke beoordeling en de bekostigingswijze.

3. Uitwerking

A. Sanering

Pseudo-kunstvakopleidingen

Om de kwaliteit van het kunstvakonderwijs effectief te kunnen verbeteren en oneigenlijke concurrentie op de arbeidsmarkt tegen te gaan dient allereerst uitgezuiverd te worden welke opleidingen niet bedoeld zijn om

kunstenaars op te leiden. Op de problematiek rond deze zogenaamde pseudo-kunstvakopleidingen is de Commissie Koppelaars in haar advies *Wissen en Witten* ingegaan. Ik heb de Kamer geïnformeerd over mijn voornemen over deze pseudo-kunstvakopleidingen een besluit te nemen in samenhang met het beleidsplan voor het kunstvakonderwijs (vgl. de brieven d.d. 18 november 1996 HBO/AS-96030035, 7 februari 1997 HBO/AS 97000593 en 25 februari 1997 HBO/AS-97004930). Bij het antwoord op de vraag welke opleidingen als pseudo-kunstopleidingen en dus ongewenst moeten worden aangemerkt, reken ik in ieder geval doublerende kunstopleidingen buiten het kunstvakonderwijs gericht op de uitvoerende en toegepaste kunsten, zoals geïdentificeerd in het rapport *Wissen en Witten*. De bekostiging van dergelijke samengestelde programma's/opleidingen zal worden beëindigd. Een andere categorie betreft doublerende opleidingsvarianten binnen het kunstvakonderwijs die niet via het Centraal register opleidingen hoger onderwijs zijn geregistreerd. Hier gaat het om op de autonome/toegepaste kunst-beoefening gerichte varianten van eerste graad lerarenopleidingen beeldende kunst. Deze opleidingsvarianten zullen als zodanig worden beëindigd. Voorstellen van de betrokken hogescholen om dergelijke varianten als afstudeervariant te integreren in andere opleidingen zullen op hun relevantie worden beoordeeld door het in het vervolg van deze brief voorgestelde procesmanagement. Beëindiging van de bekostiging geldt ook voor een deeltijd opleiding beeldende kunst aan een van de hogescholen die ingaat tegen de eerdere onderwijsafspraken over de herstructurering.

De uitkomsten van de met de HBO-Raad gehouden enquête over (deelname aan) kunstopleidingen in het hoger beroepsonderwijs geven mij overigens aanleiding te vermoeden, dat de Commissie Koppelaars niet over een compleet overzicht heeft kunnen beschikken. Ik wil onderzoeken of de nieuwste gegevens aanleiding zijn meer opleidingen als pseudo-kunstvakopleiding te typeren.

Bovendien wil ik onderzoeken in hoeverre zogenoemde hybride opleidingen (samengestelde opleidingen met andere beroeps-perspectieven dan alleen kunstenaar en kunstdocent, bijv. kunst-management of muziektherapie), volledig binnen het kunstvakonderwijs thuis horen. Dit onderzoek wil ik eveneens baseren op het rapport *Wissen en Witten* en de uitkomst van genoemde enquête. Onafhankelijk van de uitkomst van deze enquête acht ik het alleszins redelijk dergelijke opleidingen binnen het kunstvakonderwijs qua prijsniveau gelijk te schakelen met het overige hbo. Voorzover dergelijke opleidingen ook buiten het kunstvakonderwijs voorkomen ligt het in de reden dat instroomselectie ook tot die opleidingen wordt verbreed. Ook in het wetenschappelijk onderwijs lijkt er sprake van pseudo-kunstvakopleidingen. Over de precieze omvang en oriëntatie van dergelijke opleidingen zal ik overleg voeren met het wetenschappelijk onderwijs om te voorkomen dat het veranderingsproces van het HBO-kunstvakonderwijs leidt tot pseudo-kunstvakopleidingen in het wetenschappelijk onderwijs. Het aanwijzingsbeleid ten aanzien van particuliere kunstonderwijsinstellingen wil ik in overeenstemming brengen met kwaliteitscriteria die ontwikkeld worden zoals ik elders in deze brief uiteenzet.

Niet-EU-studenten

Op basis van het beginsel dat de Nederlandse overheid primair verantwoordelijk is voor de bekostiging van het onderwijs voor de eigen ingezetenen, moet ook een beperking worden gesteld aan de financiële bijdrage die voor andere studenten verstrekt wordt. In het HOOP 1996 is al aangekondigd, dat in het geval van substantiële aantallen buitenlandse,

betalende studenten de bekostiging van studenten van buiten de Europese Unie afgeschaft kan worden.

Het percentage buitenlandse studenten in het kunstvakonderwijs rechtvaardigt mij van deze mogelijkheid nu gebruik te maken. Het nationaliteitsvereiste zoals ook gehanteerd in de Wet Studiefinanciering zal hier van toepassing zijn, hetgeen betekent dat behalve studenten uit een EU-land ook Nederlandse ingezetenen als tweede generatie allochtonen uit Turkije en Marokko niet onder deze maatregel vallen. Teneinde onbedoelde effecten van voornoemde maatregel gericht op niet-EU-studenten te voorkomen, ben ik voornemens om binnen het voor het kunstvakonderwijs beschikbare financiële kader de mogelijkheden voor een uitwisselingsprogramma voor geselecteerde niet-EU-studenten te onderzoeken in overleg met mijn ambtgenoot van Ontwikkelingssamenwerking.

B. Kwaliteitsverbetering

In het begin van deze brief heb ik een beeld geschetst hoe ik mij een toekomstig kunstvakonderwijs voorstel dat hoge kwaliteit en doelmatigheid waarborgt en dat de kansen van afgestudeerden op een succesvolle beroepspraktijk groter maakt dan ze gemiddeld genomen nu zijn. Laat ik voorop stellen dat er op dit vlak al het een en ander gebeurt: visitatiecommissies beoordelen de kwaliteit van de opleidingen, die hun kwaliteitsbeheer daarop afstemmen, en verschillende opleidingen werken samen met de beroepspraktijk. Bovendien profiteert ook het kunstvakonderwijs van de projectgelden in het kader van het Programma Kwaliteit en Studeerbaarheid, waarbij voor een periode van 3 jaar 20 miljoen gulden beschikbaar is. De meest recente onderzoekscijfers over werk en inkomen van kunstenaars wijzen uit dat de beroepssituatie van kunstenaars gemiddeld genomen nog steeds zorgwekkend is, ook al zijn er relatieve verbeteringen opgetreden in vergelijking met enkele jaren geleden. Een nauwere aansluiting en samenwerking tussen beroepspraktijk en het onderwijs vind ik daarom essentieel om tot betere kwaliteit van het gehele kunstvakonderwijs en een beter beroepsperspectief voor afgestudeerden te komen.

Scherpere selectie

Scherpere selectie bij instroom in de kunstvakopleidingen helpt om de kwaliteit van de opleidingen te verbeteren; bovendien kan het helpen te voorkomen dat studenten worden toegelaten met als achterliggend doel aan het benodigde aantal studenten voor bekostiging te komen. Selectie is ook van belang voor een adequate inrichting van het onderwijs, omdat voor bepaalde opleidingen eisen moeten worden gesteld aan een voldoende evenwichtige samenstelling van de studentenpopulatie, bij voorbeeld om aan een conservatorium een evenwichtig orkest- en ensemblepracticum te kunnen realiseren. Het belang hiervan neemt alleen maar toe naarmate de capaciteit van instellingen afneemt. Instellingen blijken zowel de criteria voor selectie, als de toepassing daarvan in termen van kwaliteitseisen, objectivering en openbaarheid, onvoldoende te hebben geëxpliciteerd, wat onduidelijkheid bij kandidaatstudenten en derden oplevert. Om meer objectiviteit en een zekere normering bij de selectie te bevorderen wil ik instellingen verplichten hun selectiecriteria per opleiding en differentiatie vast te stellen evenals de selectieprocedure. Dat betreft zowel de selectie voor de eerste als voor de tweede fase. Over de toepassing daarvan moet jaarlijks in jaarverslagen gerapporteerd worden. In de selectie-commissies moeten ook onafhankelijke vertegenwoordigers uit de beroepspraktijk zitting hebben. Deze wijze van selecteren moet onderdeel worden van de kwaliteitszorg van de instellingen en zal tevens aandachtspunt voor visitatiecommissies zijn.

Denkbaar is dat de ervaringen met het geobjectiveerde selectie-mechanisme aanleiding zullen zijn voor instellingen een gedragscode op te stellen.

Een aspect dat speciale aandacht eist, is de beschikbaarheid en kwaliteit van vooropleidingen. Zowel het onderwijsveld als de beroepspraktijk geven hier zorgelijke signalen over af. Ik wil onderzoeken op welke wijze de onderwijsinstellingen de vooropleidingen hebben vormgegeven binnen de budgettaire ruimte die mede voor dit doel bestemd was bij de introductie van de huidige bekostigingssystematiek. Ik wil daarbij tevens onderzoeken welke knelpunten zich voordoen. Op basis van de uitkomsten zal ik nadere actie overwegen.

Versterking beroepspraktijk

Door de kunstpraktijk wordt sterk aangedrongen op verbetering van de vakopleiding. Dit betreft primair de vaktechnische component (die ook in deze beroepsopleiding voorop moet staan), maar in relatie daarmee ook de artistieke en de theoretische component. Bij deze kwalitatieve versterking gaat het niet alleen of in eerste instantie om het bereiken van de hoogst mogelijke niveaus van beroepsuitoefening. Gegeven de beperkte opleidingsduur en het individuele rijpingsproces van studenten wordt gewaarschuwd voor overtrokken eisen ten aanzien van de startcompetentie. De pretentie dat men na de vierjarige vakopleiding voldoende gevormd is voor het kunstenaarschap is dus onjuist. Wel is er brede consensus dat de vakopleidingen in elk geval tot een relevante startkwalificatie moet leiden. De kunstpraktijk wijst daarbij op allerlei ontwikkelingen en vernieuwingen binnen de beroepspraktijk die om een andere oriëntatie van opleidingen vragen. Een voorbeeld daarvan vormen vrije theaterproducties, musicals, popmuziek, amusement, etc. Kunstenaars vervullen bovendien tijdens hun loopbaan gelijktijdig of achtereenvolgens uiteenlopende functies in allerlei werkorganisaties. Daarop zouden de opleidingen beter moeten voorbereiden.

Onderdeel van de kwaliteitsversterking betreft de maatschappelijke toerusting van studenten. Veel afgestudeerden ondervinden een enorme praktijkschok bij het betreden van de arbeidsmarkt. Starters zijn onvoldoende vaardig in het verwerven van opdrachten, opbouwen en onderhouden van werkcontacten en hebben onvoldoende zakelijk inzicht. Dat is ook de brede klacht bij afgestudeerden zelf, zoals is gebleken uit de Kunstenmonitor. De opleidingen stellen daar tegenover dat studenten tijdens hun vakopleiding weinig interesse tonen voor onderwijsaanbod op dat gebied. Dat neemt niet weg dat opleidingen ook dit aspect een steviger plek in het onderwijsprogramma kunnen geven en studenten via allerlei andere – meer praktische – vormen van beroepsvorming kunnen stimuleren om hun startkansen te vergroten. Ik denk aan een minimumpercentage van 20%.

Een versterking van de beroepsvorming in het onderwijs zal voor opleidingen het voordeel hebben meer wisselwerking met de regionale beroepspraktijk te krijgen. Dit kan via versterking van de stage tijdens de vakopleiding, maar ook via duale trajecten.

Kwalificatiestelsel

Om het proces van verbeteringen op gang te helpen moet allereerst de inhoud van het gewenste aanbod aan opleidingsvarianten gericht op de verschillende segmenten van de kunstpraktijk opnieuw worden gedefinieerd. Versnippering en onduidelijke naamgeving van de huidige opleidingen maakt het stelsel moeilijk toegankelijk voor studenten en kunstpraktijk. Om helderheid te krijgen in het noodzakelijke opleidingsaanbod gericht op de verschillende functies van het kunstvakonderwijs (vakopleiding, na- en bijscholingsaanbod en eventueel begeleiding van

uitzonderlijk talent) zal er een landelijk kwalificatiestelsel worden ingevoerd. In zo'n stelsel bepalen beroepspraktijk, opleidingen en overheid gezamenlijk – ieder vanuit de eigen geëxpliciteerde verantwoordelijkheid – aan welke opleidingen en op hoeveel plaatsen behoefte bestaat. Kern van dit stelsel wordt gevormd door beroepsopleidingsprofielen. Via een dergelijk landelijk stelsel van opleidingskwalificaties kan permanent worden ingespeeld op vernieuwing van de beroepspraktijk en wordt rekening gehouden met het feit dat afgestudeerden tijdens hun loopbaan achtereenvolgens of zelfs gelijktijdig uiteenlopende functies vervullen. Tegelijk wordt met zo'n stelsel transparantie, samenhang, afbakening en kwaliteitsdifferentiatie mogelijk gemaakt. De opzet van zo'n stelsel spoort met de bredere behoefte binnen het HBO om tot opleidingskwalificaties te komen die voortvloeien uit de eisen van de beroepspraktijk.

Gekoppeld aan een kwantitatieve normering gaat zo'n stelsel versnippering tegen en is bundeling van expertise mogelijk. Momenteel is het opleidingsaanbod van het kunstvakonderwijs – binnen het wettelijk opleidingsregister (CROHO) – formeel op een te hoog aggregatieniveau geformuleerd zonder dat er een aanvullend mechanisme bestaat dat leidt tot een relevant en evenwichtig aanbod aan differentiaties en specialisaties. Het CROHO onderscheidt nu binnen de sector Taal en Cultuur 3 brede kunstopleidingen (beeldende kunst&vormgeving, muziek en theater) en enkele voortgezette opleidingen, maar feitelijk kent het kunstvakonderwijs wel zo'n 200 opleidingen. Het aantal opleidingsprofielen zal op max. 25 worden gebracht. Met deze 25 opleidingsprofielen is ook een zinvolle inhoudelijke samenwerking op landelijk niveau mogelijk. Het kwalificatiestelsel zou een substantieel deel van de opleidingsdoelen moeten vastleggen, bijvoorbeeld 70% van de studielast. Met de overige ruimte kan de instelling invulling geven aan specialisaties en inhoudelijke profilering. Om het kwalificatiestelsel de nodige dynamiek te geven is een periodieke herijking van het opleidingsaanbod aan actuele eisen van de beroepspraktijk noodzakelijk.

C. Kaders voor samenwerking

Minimum-normen

Zoals uit deze brief blijkt, kies ik bij de oplossing van de problemen in het kunstvakonderwijs in eerste aanleg voor een kwaliteitstraject dat ook effecten in kwantiteit zal krijgen. Samenwerking tussen opleidingen en overleg met de kunstpraktijk moeten leiden tot een goede, gedifferentieerde kwalitatieve en kwantitatieve aansluiting. Ik ben evenwel van mening dat alleen een stelsel van opleidingskwalificaties, zoals hierboven beschreven, niet voldoende is om tot concentratie van expertise en middelen te komen. In overleg met de beroepspraktijk en het kunstvakonderwijs moeten landelijke normen uitgewerkt worden voor de capaciteit en de spreiding van de 25 opleidingen in het kunstvakonderwijs. Ik wil landelijke normen opstellen voor de ondergrens van – binnen een hogeschool vaak als zelfstandige eenheden functionerende – kunstopleidingen, zowel vanuit inhoudelijk, als bedrijfsmatig oogpunt. Ik acht de kwaliteit van de verschillende soorten opleidingen gebaat bij het stellen van een minimum getalsnorm. Daarbij denk ik aan een norm voor een conservatorium van minimaal 700 studenten, evenwichtig gespreid over de onderscheiden vakgebieden. Voor elke andere kunstopleiding zal het aantal studenten minimaal 100 moeten zijn; het spreekt vanzelf dat een dergelijke norm wel gerelateerd moet worden aan het aantal en de samenhang van alle kunstopleidingen binnen een hogeschool of een samenwerkingsverband. Aan de positie van zeer specialistische, unieke opleidingen zal uiteraard aandacht moeten worden besteed.

Om de verdeling van nader overeen te komen landelijke capaciteitsafspraken per opleiding per hogeschool te kunnen vastleggen bereid ik momenteel een verfijning van het wettelijk instrument van de arbeidsmarktfixus voor. Dit instrument, dat ik in mijn brief van 14 juni 1996 nog prominent positioneerde, houd ik meer op de achterhand.

Samenwerking regionaal

De noodzaak van regionale samenwerking binnen het kunstvakonderwijs zal de komende tijd groeien. In de afgelopen jaren is een beleid ontwikkeld dat primair gericht is op kwaliteitsverbetering door reductie van de omvang van instellingen, maar waarbij de spreiding van opleidingen veelal onder invloed van cultuurpolitieke overwegingen (nagenoeg) onaangetast bleef. Opleidingen vereisen evenwel vanuit zowel inhoudelijke als bedrijfsmatige overwegingen een bepaalde kritische massa. Uit de feitelijke deelnameontwikkeling en spreiding van studenten over instellingen en opleidingen kan worden vastgesteld dat voor veel opleidingen een verantwoord zelfstandig functioneren niet of nauwelijks meer mogelijk is, of binnen instellingen aanzienlijke budgetreallocaties vergen. Enkele opleidingen hebben hieruit al de consequentie van een instellingsfusie getrokken. Daarnaast valt ook te constateren dat een toenemend aantal instellingen vormen van samenwerking zoekt. Te verwachten valt, dat de invoering van een kwalificatiestelsel en een kwantitatieve minimum-normering dit proces zal stimuleren. Van vergaande samenwerking binnen een regio lijkt de vorming van een Kunsthogeschool Oost-Nederland een kansrijk voorbeeld dat bredere navolging verdient. Een ander voorbeeld is de samenwerking in het Zuiden op het gebied van muziekonderwijs, dat een perspectief biedt voor verbreding naar andere vormen van kunstonderwijs in het Zuiden. Voor regionale samenwerking in Nederland denk ik aan een aantal van 4 tot 6 regio's. In deze (multidisciplinaire) samenwerkingsverbanden zijn de verschillende vormen van kunstonderwijs opgenomen; mijns inziens is het voor de vorming van de student van belang dat deze geconfronteerd wordt met een breed palet. Ik spreek hier nadrukkelijk van samenwerkingsverbanden, maar ik ga ervan uit dat de opzet daarvan zodanig hecht is dat naast één financiële/personele strategie ook gekomen wordt tot effectieve taakverdeling op het gebied van de opleidingen zelf. Dit veronderstelt vergaande bestuurlijke en institutionele integratie.

Samenwerking bovenregionaal

Alhoewel ik het primaat in institutioneel opzicht leg op het regio-niveau zie ik ook mogelijkheden voor inhoudelijke samenwerking binnen het kunstvakonderwijs op bovenregionaal niveau en ook landelijk per discipline. Wat dit laatste betreft, ligt in het nieuwe stelsel een sterkere bundeling van kennis en expertise voor de hand. De samenwerking op landelijk niveau met de beroepspraktijk rond het stelsel van opleidingskwalificaties en de invulling van het uniform geformuleerde deel van de opleidingsdoelen vormen daar de stimulans voor. Maar er liggen ook mogelijkheden voor specialisatie en profilering in het effectiever gebruik van netwerken van kennis.

Samenwerking internationaal

Bij samenwerkingsmogelijkheden moet verder gekeken worden dan de Nederlandse grenzen. Kunstvakopleidingen hebben allerlei vormen van internationale samenwerking ontwikkeld. Samenwerking met de belangrijke kunstopleidingscentra in de wereld kan van groot belang zijn voor de kwaliteitsverbetering van opleidingen. Op het terrein van internationale samenwerking zouden Nederlandse instellingen hun

activiteiten onderling beter kunnen afstemmen en selectief moeten opereren. Voor zover structurele samenwerkingsverbanden met zusterinstellingen over de grens bijdragen tot kwaliteitsverbetering zijn deze zinvol, bijvoorbeeld om tot afspraken te komen over het onderwijsaanbod in de grensregio. Voor vruchtbare internationale samenwerking is een zo hoog mogelijke kwaliteit van de Nederlandse opleidingen echter van groot belang.

Samenwerking met wetenschappelijk onderwijs

Door de beroepspraktijk en visitatiecommissies is gesignaleerd dat de theoretische (intellectuele, conceptuele, historische) component in de kunstvakopleiding onder de maat is. Samenwerking met instellingen van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek zou in deze leemte kunnen voorzien. Incidenteel komen al interessante samenwerkingsprojecten voor. Voor het wetenschappelijk onderwijs zouden daarbij interessante mogelijkheden voor praktijkstudie ontstaan. Voor het kunstvakonderwijs lijkt mij deze samenwerking van betekenis uit een oogpunt van kwaliteitsversterking. Om al deze redenen wil ik bevorderen dat ook het wetenschappelijk onderwijs participeert in de eerder genoemde kennisnetwerken. Deze samenwerking zou zich niet hoeven te beperken tot het initiële onderwijs, maar zou ook tot interessante vormen van post-academiaal opleidingsaanbod kunnen leiden. Voor opleidingen op het gebied van dramaturgie liggen hier interessante kansen. De theaterpraktijk heeft hiervoor al belangstelling uitgesproken, niet alleen voor de dramasector, maar ook voor de danssector.

Het moge duidelijk zijn dat hier wordt bedoeld op vormen van inhoudelijke samenwerking tussen wo- en kunstopleidingen, die leiden tot een meerwaarde, en niet tot overname of het dupliceren van elkaars opleidingsvarianten.

Samenwerking met beroepspraktijk

De samenwerking tussen onderwijs en beroepspraktijk is een rode draad in deze brief.

Op verschillende vormen waarin die samenwerking gestalte zal krijgen, ben ik al ingegaan: een kwalificatiestelsel, kwantitatieve normering, verplichte stage in het studieprogramma en onafhankelijke vertegenwoordiging van de beroepspraktijk in selectiecommissies. Ter aanvulling hierop wil ik nog noemen dat ik samen met de kunstvakinstellingen wil onderzoeken wat de obstakels zijn om via een flexibel personeelsbeleid praktijkdocenten uit de beroepspraktijk op ruimere schaal in te schakelen en zittend personeel bij te scholen. Voor zover de oplossing van deze problemen ligt op het vlak van arbeidsvoorwaarden zal er in eerste instantie een taak weggelegd zijn voor het overleg tussen werkgevers en werknemers in het kunstvakonderwijs.

D. De tweefasenstructuur

Algemeen

Het huidige onderscheid tussen de eerste en tweede fase in het kunstvakonderwijs roept bij talrijke betrokkenen vragen op. Zonder nu na de korte tijd waarin deze structuur bestaat c.q. nog in opbouw is, haar alweer te willen verlaten, vind ik het zinvol te bezien op welke punten specificering mogelijk is die de kwaliteit en doelmatigheid ten goede komen.

De eerste vraag die in het onderwijs en de kunstensector te beluisteren valt is de onduidelijkheid over de precieze functie van de tweede-fase-opleiding: is het alleen een voortgezette vakopleiding of moet het ook een

voorziening voor toptalent zijn? Een illustratie van het onduidelijke onderscheid geeft de Raad voor Cultuur in zijn advies over de tweede fase muziekvakonderwijs. Daarin concludeert de Raad in de plannen van de conservatoria geen wezenlijk verschil te zien tussen de eerste en tweede fase muziek. De tweede vraag betreft het belang van de eerste fase opleiding: sommige betrokkenen wekken de indruk dat de tweede fase belangrijker is dan de eerste fase. Ik onderschrijf die opvatting niet. Integendeel, ik deel op dit punt de gevoelens in de Tweede Kamer ten aanzien van het grote belang van goede vakopleidingen, en dat invoering van de tweede fase niet tot gevolg mag hebben dat de eerste-fase-opleidingen aan kwaliteit verliezen!

Ik stel voor dat de komende jaren het onderscheid tussen eerste en tweede fase op de volgende wijze gespecificeerd wordt. Mede op basis van een door onderwijsveld en beroepspraktijk te ontwikkelen stelsel van opleidingskwalificaties zal er een vakopleiding gedefinieerd worden die opleidt tot startkwalificaties van beroepen. Als vervolg op de vakopleiding zullen dan verschillende functies te onderscheiden zijn: de voortgezette opleiding (voor specifieke beroepen) en een faciliteit voor toptalent.

Een dergelijke specificatie van functies zal vermoedelijk ook naar voren komen uit evaluaties van de tweede-fase-opleidingen. Overigens zal ik binnenkort de evaluatie van de tweede fase beeldende kunst, bouwkunst en theater ter hand nemen.

Een derde functie die in zekere zin in de tweede fase te onderscheiden is, is die van specifieke bij- en nascholing. Het kan zowel om vakbekwaamheden gaan als om bijvoorbeeld specifieke zakelijke vaardigheden. De behoefte aan dit soort vervolgonderwijs blijkt groot te zijn, zo is o.a. uit de Kunstenmonitor gebleken. Ik stel me bij het uitwerken van de tweede en derde functie ook een vraaggestuurde financiering voor, waarbij financiële drempels voor kunstenaars verlaagd kunnen worden met behulp van onder andere stipendiaregelingen die nu bij de kunstenfondsen van het ministerie zijn ondergebracht. Ook het flankerend beleid in het kader van de Wet Inkomensvoorziening Kunstenaars (zie mijn brief aan de Kamer van 30 september 1996, K/P 96.3507) is hierbij relevant.

Bij een nadere specificatie van de tweede fase is ook een heldere samenhang nodig met instellingen die (mede) gefinancierd worden vanuit het kunstbeleid: Ateliers, Berlage Instituut, Dasarts, Maurits Bingerinstituut en de Rijksacademie in Amsterdam, de Jan van Eyck Academie in Maastricht en het Europees Keramisch Werkcentrum in Den Bosch. Ook de theaterwerkplaatsen zijn hier van belang. De vraag moet beantwoord worden of zij een rol binnen het tweede fase kunstvakonderwijs gaan vervullen of als werkplaats gaan of blijven functioneren, bekostigd als kunstinstelling.

Tweede fase muziek

In deze beleidsbrief schets ik een kader voor het toekomstig kunstvakonderwijs; voor de sector muziekvakonderwijs moeten echter nu enkele concrete besluiten worden genomen als consequentie van de invoering van de tweefasestructuur, te weten over de toekenning van de tweede fase opleiding muziekvakonderwijs die moet starten per 1 september 1998. Mede gelet op het advies van de Raad voor Cultuur bij de toekenningsvraag, zie ik ook goede mogelijkheden het besluit van toekenning in samenhang te brengen met het beleidskader in deze brief.

De Raad voor Cultuur adviseert om aan alle 6 (clusters van) conservatoria een tweede fase toe te kennen, maar gaat daarbij wel uit van een verdere profilering van conservatoria op basis van sterkten en zwakten: op basis van een verdeling van specialisaties moeten omvang en budgetten per tweede-fase-voorziening worden toegekend. De Raad vraagt speciale aandacht voor een voorziening voor het uitzonderlijke talent dat kan

excelleren en functioneren op internationaal niveau. De Raad stelt vast dat met toekenning van 6 tweede-fase-opleidingen – en wanneer de samenwerkingsverbanden ook formeel structureel zijn gemaakt – het aantal conservatoria binnenkort tot 6 à 7 zal teruglopen.

Dit onderscheid in functies van de tweede fase – verlengde vakopleiding en opvang van toptalent – acht ik essentieel voor de verdere ontwikkeling van de tweefasenstructuur in deze sector. Voor wat betreft de eerstgenoemde functie heb ik geen principiële bezwaren tegen toewijzing van verlengde vakopleidingen aan de zes (clusters van) conservatoria. Maar vastgesteld moet eerst nog worden voor welke (instrumentale/vocale) opleidingsvarianten dit ook noodzakelijk is en welke inhoudelijke condities daarbij gelden voor een evenwichtige toewijzing van de dan gespecificeerde voortgezette opleidingen aan de diverse (clusters van) conservatoria. Dit zal binnen het beoogde kwalificatiestelsel nader uitgewerkt moeten worden. De concrete toewijzing van deze voortgezette opleidingen zal worden gebaseerd op de feitelijke profilering van de verschillende opleidingsclusters, zoals blijkt uit bijvoorbeeld de inmiddels verkregen cijfers over de spreiding van studenten over de verschillende conservatoria naar vakgebied, genre en instrument, zodat deze voortgezette opleidingen voldoende worden geschraagd door de kwaliteit van de initiële opleidingen.

De tweede functie van de tweede fase – de opvang en begeleiding van het uitzonderlijke talent – is echter gebaat bij een zo groot mogelijke concentratie van talent, expertise en de benodigde middelen op hooguit een of twee locaties. Voor een op zichzelf heel gering aantal excellerende studenten zijn aanvullende faciliteiten nodig voor de opvang, verwijzing en begeleiding binnen de tweede fase, maar zo mogelijk al tijdens de eerste fase. Zo'n voorziening zie ik als een flexibel stelsel van aanvullende faciliteiten binnen de tweefasenstructuur en niet daarbuiten of daar bovenop en zeker niet als apart topinstituut. Een faciliteit kan bijvoorbeeld bestaan uit begeleiding tijdens de introductie in de kunstpraktijk in het verlengde van de eerste en de tweede fase. In andere gevallen gaat het om het organiseren van een aanvullende studie of stage in het buitenland. In weer andere gevallen betekent het plaatsing onder de hoede van een bepaalde docent of orkest of ensemble. Gelet op deze doelen moet deze faciliteit georganiseerd worden binnen de gekoppelde netwerken van opleidingen en kunstpraktijk. Het ligt voor de hand een voortrekkersrol te geven aan instellingen waar de meeste expertise ontwikkeld is, te weten de conservatoria van Amsterdam en Den Haag. Maar ik wil openhouden dat ook andere conservatoria op basis van hun specifieke expertise betrokken kunnen worden bij deze faciliteit. De gezamenlijke verantwoordelijkheid van opleiding en kunstpraktijk voor de maximale ontplooiing van het uitzonderlijke talent breng ik tot uitdrukking via een voldoende instellingsonafhankelijk selectie- en verwijzingsmechanisme bij de inzet van middelen en de selectie van studenten. Voor de tweede fase muziekvakonderwijs zijn binnen de huidige budgetten voor het kunstvakonderwijs middelen gereserveerd; binnen deze reservering zal ik voor de opvang van het uitzonderlijke talent een budget vrijmaken in de orde van grootte van 1 miljoen gulden; aangezien het hier gaat om een additionele faciliteit voor een kleine talentvolle groep lijkt mij dit voorschots voldoende. Verder ga ik uit van een gecombineerde inzet van alle daartoe beschikbare expertise en middelen, zowel binnen het kunstvakonderwijs als daarbuiten.

E. Lerarenopleidingen

In het kunstvakonderwijs bestaan lerarenopleidingen, zowel voor de kunstvakken in het reguliere onderwijs (voortgezet onderwijs e.d.) als voor het brede veld van kunsteducatieve activiteiten. Ook buiten het kunstvakonderwijs bestaan lerarenopleidingen voor kunstvakken (bijvoorbeeld de tweede graads lerarenopleidingen tekenen, handvaardigheid en textiele werkvormen binnen de sector hoger pedagogisch onderwijs, en voor drama aan de voormalige akademies voor expressie door woord en gebaar). De vernieuwing van lerarenopleidingen wordt ondersteund door het Procesmanagement Lerarenopleidingen (PML). De vernieuwing van de lerarenopleidingen binnen het kunstvakonderwijs is nog onvoldoende in dit traject verankerd. Ik neem mij voor om voor de herinrichting van het kunstvakonderwijs een eigen procesmanagement in te richten, dat ook de ontwikkeling van de lerarenopleidingen in het kunstvakonderwijs binnen de kaders van deze beleidsbrief zal afstemmen met de activiteiten van het PML. De huidige versnippering van de soms zeer geringe aantallen studenten over de verschillende vakken en opleidingslocaties maakt daarvan onderdeel uit.

Bij een goede inhoudelijke afstemming en samenwerking tussen de verschillende lerarenopleiding zie ik geen reden voor een taakverdeling in de zin van een institutionele herordering tussen de verschillende typen van lerarenopleidingen.

Door scherpere selectie van studenten bij lerarenopleidingen kunstvakken buiten het kunstvakonderwijs zullen studenten die andere ambities hebben dan het docentschap in de kunstvakken, worden geweerd. Dit zal de druk op pseudo-kunstopleidingen doen afnemen. Voor wat betreft de positie van de opleidingen docent drama binnen de voormalige akademies voor expressie door woord en gebaar, in relatie tot de opleidingen drama binnen het kunstvakonderwijs zal ik een standpunt innemen na ontvangst van de bestuurlijke reactie van de HBO-Raad en de evaluatie van de visitatie door de onderwijsinspectie naar aanleiding van het in 1996 verschenen visitatierapport. Hierover vindt te zijner tijd afstemming met het procesmanagement kunstvakonderwijs en PML plaats. Het ligt in de rede om de capaciteit en de bekostiging van deze opleidingen buiten het kunstvakonderwijs nader te bezien in relatie tot het capaciteits- en bekostigingsbeleid voor het kunstvakonderwijs.

F. Periodieke toetsing

De opzet van een stelsel van opleidingskwalificaties, kwantitatieve normering, een meer geobjectiveerd selectiemechanisme en een gespecificeerde tweefasenstructuur leidt er naar mijn oordeel toe dat het onderwijsaanbod periodiek op kwaliteit moet worden getoetst. In aanvulling op het algemeen stelsel van kwaliteitszorg in het hoger beroepsonderwijs, waarin de visitatiecommissies een belangrijke rol vervullen, wil ik frequenter en op hetzelfde moment over geobjectiveerde informatie beschikken ten aanzien van het presteren van hogescholen, op inhoudelijke punten, maar ook op het terrein van de bedrijfsvoering. Deze wens is mede ingegeven door mijn gecombineerde politieke verantwoordelijkheid voor het kunstbeleid en het beleid voor het kunstvakonderwijs. Zo'n toetsing – eens in de ±vier jaar – zou mede moeten plaatsvinden aan de hand van meerjarige beleidsplannen van opleidingen. De toetsing zou een koppeling moeten krijgen met de bekostiging van de instellingen.

G. Bekostiging vanaf 2000

De huidige manier van bekostiging van het kunstvakonderwijs is bedoeld om de instellingen aan te zetten tot vermindering van hun instroom door scherpere selectie. Budgetten bleven stabiel opdat de

instellingen de reorganisatie konden invoeren. Voor zover niet gehinderd door autonome daling van het aantal aanmeldingen, gaan instellingen hier heel bewust mee om. Dit systeem is gebaseerd op vrijwilligheid; het kan dus voorkomen dat instellingen minder reduceren dan financieel toegestaan, ja zelfs hun instroom – onbekostigd – vergroten.

In het jaar 2000 zal de tweefasenstructuur in het kunstvakonderwijs volledig zijn ingevoerd en ontvalt de grond aan de specifieke bekostiging van het kunstvakonderwijs. Dit is ook wettelijk zo geregeld. Tijdig zal er een nieuwe bekostigingswijze voor het kunstvakonderwijs moeten worden bepaald die de actuele beleidsdoelen ondersteunt en die rekening houdt met de feitelijke realisatie van de vrijwillige reductieafspraken door de afzonderlijke instellingen in relatie tot de daarmee beoogde verbetering van de kwaliteit van de vooropleiding en de eerste fase. Bij de evaluatie van de huidige bekostiging zal een belangrijke graadmeter zijn in welke mate instellingen er in zijn geslaagd hun afgestudeerden succesvol op de kunstpraktijk voor te bereiden. Er zal een relatie worden gelegd met de manier waarop instellingen hun opleidingsaanbod hebben geprofileerd. Nader zal worden geanalyseerd hoe de reductie binnen de instellingen over dure en goedkopere opleidingen is verdeeld en hoe dat evenwichtig in de nieuwe manier van bekostiging kan worden vertaald. Een aandachtspunt van andere orde is hoe de instellingen de nu lopende capaciteitsreductie in personeel hebben doorgevoerd. De wijze van inbedding van de samenwerkingsrelaties zal in de bekostiging worden meegewogen. Dit leidt tot een legitimatie van differentiatie binnen de kostenstructuur van instellingen en opleidingen en een dito bekostiging. Op grond van het beoogde kwalificatiestelsel zullen met de afzonderlijke hogescholen specifieke afspraken gemaakt worden over de door hen te verzorgen opleidingen. Daarbij zullen mede oordelen over de kwaliteit van de onderscheiden instellingen en opleidingen betrokken worden (zie F.). Met andere woorden, in de nieuwe manier van bekostigen zal worden uitgegaan van verschillen in zowel afgesproken prestaties (taken), als de geleverde (artistieke) kwaliteit van die prestaties.

H. Instrumentarium

In deze brief heb ik een beeld geschetst van zowel het gewenste einddoel als de weg er naar toe. Kort samengevat is er sprake van een tweedeling in dit instrumentarium: sturing van het proces via randvoorwaarden door mijzelf via wet- en regelgeving en sturing van de concrete invulling van de herschikking van opleidingen via opdrachtverlening aan een extern, onafhankelijk procesmanagement.

Wet- en regelgeving

Via het instrument van wet- en regelgeving wil ik op korte termijn een aantal voorwaarden voor de kwaliteitsversterking van deze sector creëren. Daarnaast is een aantal aanpassingen in de regelgeving nodig om de beoogde besparingen te instrumenteren.

- aanpak van pseudo-kunstvakopleidingen
- verscherping selectie en openbare verantwoording
- aanpassing bekostigingssystematiek in verband met niet-EU-studenten
- toewijzing 2e fase muziek
- aanpassing aanwijzingssystematiek
- verfijning instrument arbeidsmarktfixus
- herdefiniëring opleidingsaanbod in CROHO
- landelijke kwantitatieve normering instandhouding opleidingen
- verankering kwalificatiestelsel en kwaliteitsbeoordelingssystematiek
- herziening van de tijdelijke bekostigingssystematiek

Voor een aantal onderdelen is wet- en regelgeving onvermijdelijk. Gelet op de bestuurlijke verhoudingen blijft mijn streven, uiteraard, gericht op sobere regelgeving. Ik sluit niet uit dat op onderdelen bestuurlijke afspraken afdoende zijn. Bovendien heb ik het voornemen het wettelijk noodzakelijke instrument ten behoeve van de arbeidsmarktfixus pas toe te passen als dat niet anders kan.

Procesmanagement

Op korte termijn dient een aantal bestuurlijk complexe activiteiten in samenhang door onderwijs en beroepspraktijk in gang te worden gezet. Dat veronderstelt een gezaghebbende centrale regie. In verband met de verwevenheid van inhoudelijke, de bestuurlijke en politieke aspecten van het beoogde veranderingstraject wil ik die regie in handen geven van een onafhankelijk, tijdelijk en in omvang beperkt procesmanagement dat uiterlijk op 1 december 1997 op grond van een door mij vastgestelde taakopdracht een plan van aanpak voor overleg met het onderwijs- en beroepenveld aan mij aanbiedt. Dit procesmanagement zal door mijzelf als opdrachtgever worden aangestuurd. De opdracht aan het procesmanagement betreft onder meer het totstandbrengen van geregeld overleg tussen opleidingen en beroepspraktijk, in eerste instantie voor het formuleren van beroepsprofielen vanuit de behoefte in de kunstpraktijk in brede zin, daar van af te leiden opleidingsprofielen en landelijke opleidingskwalificaties. Een en ander uit te werken in een kwalificatiestelsel, waar aangekoppeld een systeem van periodieke kwaliteitscontrole.

Verder zal dit procesmanagement door regionale samenwerking de tot standkoming van bestuurlijk en institutioneel geïntegreerde samenwerkingsverbanden stimuleren en beïnvloeden, waardoor zowel de kwaliteit als de doelmatigheid van het kunstvakonderwijs verbetert. De invulling van deze opdracht en de samenstelling van het procesmanagement kan deel uitmaken van het overleg dat ik aangaf in het begin van deze brief.

In deze beleidsbrief is het kader voor dit procesmanagement aangeduid. Gelet op de complexiteit zal het procesmanagement de nodige ruimte moeten worden gelaten. Zonder ankerpunten kan zo'n proces echter niet binnen een redelijke termijn tot resultaten leiden. Daarom krijgt het procesmanagement een kader mee waarin ook kwantitatieve normeringen voor sectorale en regionale versterking zijn opgenomen, zoals

- maximum aantal van 25 opleidingsprofielen
- minimumomvangsnormen voor opleidingen van 700 voor een volledig conservatorium of cluster van conservatoria en 100 voor overige opleidingen.
- maximum indeling in regio's van 4 tot 6

In de tijd gezien zal het veranderingstraject als volgt verlopen.

1. Na instemming van de Tweede Kamer voor deze benadering zal het procesmanagement worden ingericht en worden gevraagd voor 1 december 1997 een plan van aanpak te leveren.
2. Over dit plan van aanpak zal ik overleg voeren met de HBO-Raad. Over de resultaten zal ik de Tweede Kamer informeren.
3. Gedurende het eerste halfjaar van 1998 zal het procesmanagement overleg initiëren met de opleidingen en de beroepspraktijk over soorten, aantallen en minimumomvang van opleidingen en zullen de verschillende mogelijkheden van regionale samenwerking worden verkend. Hierover zal het procesmanagement medio 1998 aan mij rapporteren. Vervolgens zal ik hierover een bestuurlijk overleg met de HBO-Raad voeren en de Kamer over de voortgang informeren.
4. Op basis hiervan zal ik het procesmanagement nadere aanwijzingen geven over de condities voor de verdere uitwerking.

5. Begin 1999 verwacht ik een eindrapportage van het procesmanagement op grond waarvan na bestuurlijk overleg met de HBO-Raad en overleg met de Tweede Kamer de feitelijke formalisering kan worden gerealiseerd.

6. Medio 1999 zal de nieuwe bekostigingssystematiek zijn uitgewerkt, voorzover in dit stadium te overzien, gespecificeerd en gedifferentieerd naar herverkavelde taken en budgetten per hogeschool c.q. samenwerkingsverband. Inwerkingtreding van dit nieuw bekostigingsarrangement is voorzien per 1 januari 2000.

I. Besparingen

Het voorgenomen traject van kwaliteitsverbetering maakt het mogelijk om binnen de kunstopleidingen in het hbo een besparing te genereren. Het budgettaire kader voor het kunstonderwijs voor de komende jaren wordt gevormd door de huidige budgetreeks in de rijksbegroting waarop een financiële bijstelling plaatsvindt van f 4 miljoen in 1998, oplopend tot f 25 miljoen in 2001. In deze brief is aangegeven hoe deze besparing zal worden gerealiseerd. Op twee – meer technische – maatregelen wordt hieronder nog ingegaan.

– In 1998 vindt voor het gehele hbo een verhoging van het collegegeld plaats met f 175, – onder gelijke vermindering van de bekostiging per student. Het kunstvakonderwijs kent meer bekostigde studenten dan het reële aantal collegegeld betalende studenten. In voorgaande jaren is hiermee rekening gehouden. In 1998 zal evenwel het volle effect van de collegegeldverhoging worden verrekend in de bekostigingsniveaus van het kunstvakonderwijs. De opbrengst hiervan bedraagt structureel Mf 1 met ingang van 1998.

– Geleidelijke invoering bekostiging tweede fase muziek vanaf 1998. Invoering van de tweejarige curricula binnen de tweede fase muziek per 1998 leidt pas vanaf 1999/2000 tot het structurele bekostigingsniveau. Hiervoor is in 1999 Mf 5 minder nodig dan gereserveerd.

Hieronder geef ik een overzicht van de maatregelen met de geraamde opbrengsten.

bedragen *Mf 1	1998	1999	2000	2 001	2 002	2 003 evj
pseudo kunstpleid.	1.0	1.0	1.0	2.0	2.0	3.0
niet-EU studenten	2.0	4.0	5.0	5.0	5.0	5.0
alg. collegegeldeffect	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
Invoering 2e fase muziek		5.0				
hybride opleidingen			3.0	3.0	3.0	3.0
herordening			8.0	14.0	14.0	13.0
totaal	4.0	11.0	18.0	25.0	25.0	25.0

Flankerend beleid/reorganisatiekosten

Om het instellingen mogelijk te maken reorganisaties door te voeren, fricties op te lossen en overgangssituaties te creëren wil ik een flankerend beleid voeren. Het kabinet heeft voor de dekking van dergelijke kosten een budget van maximaal Mf 50 beschikbaar gesteld.

Met de instellingen c.q. de HBO-Raad en de vakcentrales zal worden overlegd over de wijze waarop en de condities waaronder additionele middelen t.b.v. flankerend beleid kunnen worden ingezet. Ik geef er de voorkeur aan om hierover in tripartite samenstelling te overleggen.

Allereerst geldt uiteraard voor alle betrokken partijen een inspanningsverplichting om een extra beslag op de wachtgelduitgaven ten gevolge van de herstructurering zoveel mogelijk te voorkomen. De bovengenoemde additionele middelen zijn bedoeld voor de opvang van resterende – onvermijdbare – extra uitgaven in de personele sfeer als gevolg van in dit kader noodzakelijke reorganisaties.

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,
A. Nuis